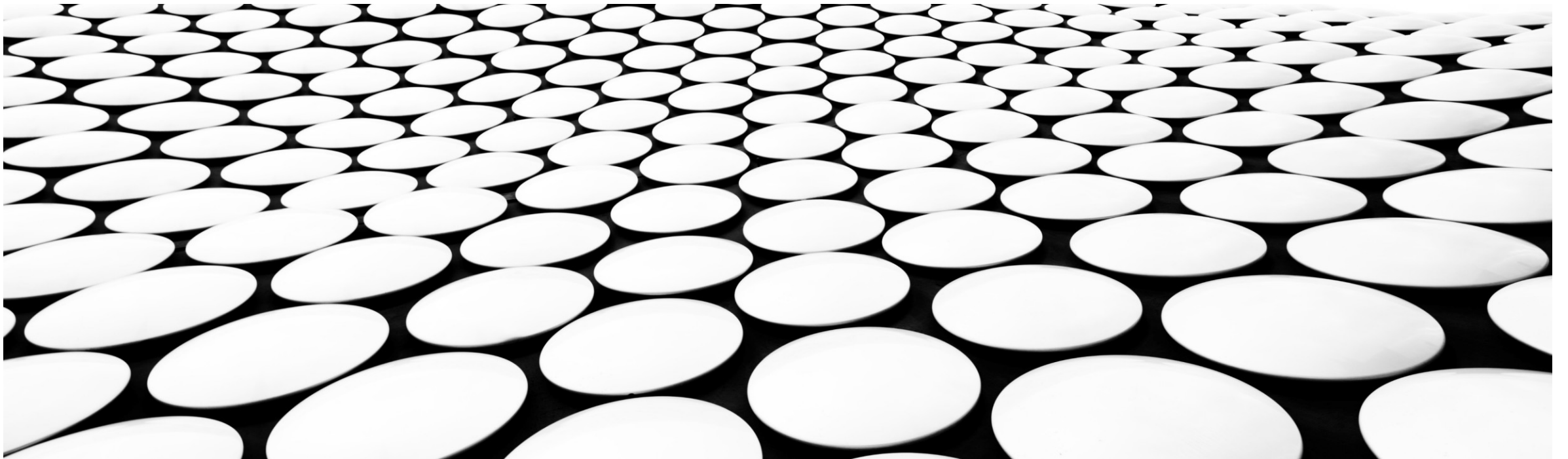

ZÁKLADNÍ SLOVOTVORNÉ POJMOSLOVÍ 1

ZÁKLADNÍ SLOVOTVORNÉ POJMY FUNDACE A MOTIVACE

ZNAK

- Pro pochopení rozdílu mezi *formou a významem (fundací a motivací)* je k užitku rozumět teorii bifaciálního znaku.
- O tom ovšem jinde:
 - zde: 09a_2007_prace_se_znakem_2020_revisited.pptx
 - a zde: 09b_isotopie_aischylova_promethea.pptx
 - a zde: 09c_isotopie_obecne.pptx
- Z výše uvedených (starých) prezentací o znaku si vezměte základní rozdíl mezi *označujícím a označovaným, výrazem a obsahem*. Ostatní je pro tuto chvíli navíc a dostaneme se k tomu později (kupř. v lexikologii).

FUNDACE

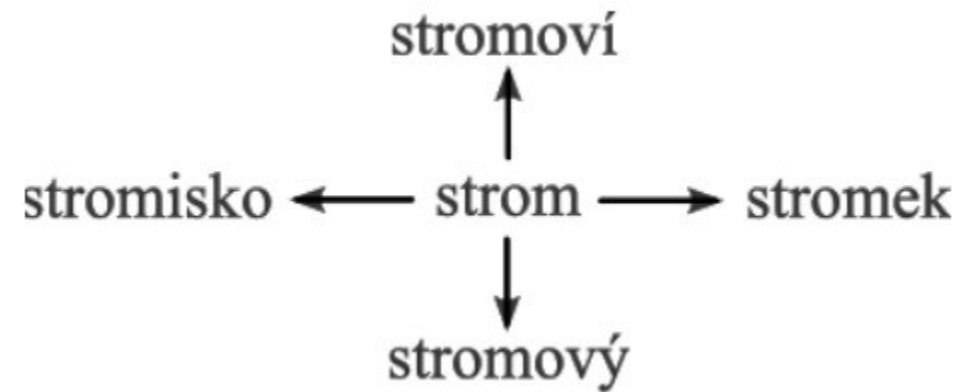
- V OTS* vedle slovotvorné motivace *základní slovotvorný vztah*.
- Jde o vztah **formální** příbuznosti neboli *zakládání* se jednoho výrazu na druhém (fundování jednoho výrazu druhým);
- např. *plkat* > *plkárna*.
- Slovo, které je obvykle složitější (významově i formálně), je tak *fundováno* (zakládáno/založeno/podloženo)** slovem jednodušším.
- O vztahu f. má smysl uvažovat pouze za předpokladu, že f. je doprovázena vztahem slovotvorné *motivace*, tedy *významového* vyplývání.

- * OTS = onomaziologická teorie slovtvorby
- ** lat. fundāre = založit, zakládat; fundātio, fundāmentum = podklad

FUNDACE – PŘÍKLADY

- Slova takto příbuzná tvoří dvojice (*plkat* > *plkárna*), řady (*strom* > *stromek* > *stromeček*), svazky (níže) a slovotvorná hnízda (ještě níže)

SVAZEK

HNÍZDO

- **Všetchna slova**, která se vztahují k jednomu primárnímu základovému slovu, tvoří slovtvorné hnízdo.
- Je to dosti přísná definice, tedy si patrně málokdo troufne tvrdit, že má doklady opravdu celého jednoho hnízda.
- Nikdy nevíte, zdali v průběhu práce na hnízdě nevzniklo další nové slovo.

MOTIVACE

- V OTS vedle fundace základní slovtvorný vztah mezi dvěma pojmenováními, kdy lze jeden výraz vysvětlit pomocí druhého výrazu (např. stůl > stolní, stůl > stolovat).
- Formální, výrazová příbuznost mezi slovy (fundace) předpokládá i příbuznost **významovou**.
- Vztah fundace je tak spojen se vztahem motivace.
- Pro určení směru motivace/fundace se předpokládá, že méně složité předchází před složitějším.
- *ryba – rybář* (= ten, který loví ryby)
- Indiánské jméno (*Ten, který tančí s vlky*) vysvětluje/vystihuje významovou stránku utvořeného/fundovaného výrazu.

MOTIVACE – OBOUSMĚRNÁ

- Pro řadu případů je však nutno předpokládat motivaci i fundaci obousměrnou.
- Je tomu tak jednak z důvodů historických (vztah dějových jmen a sloves je složitý a často se předpokládá primárnost jména před slovesem: *boj* > *bojovat*, *práce* > *pracovat*), jednak z důvodů nedostatečnosti významových nebo formálních kritérií: *krásný* > *krása*, *blázen* > *bláznit* atd.
- Motivace a fundace nemusí být pro dané slovo jediná: *cukrárna* souvisí co do motivace i fundace jak s *cukrář*, tak s *cukr* (polymotivace).

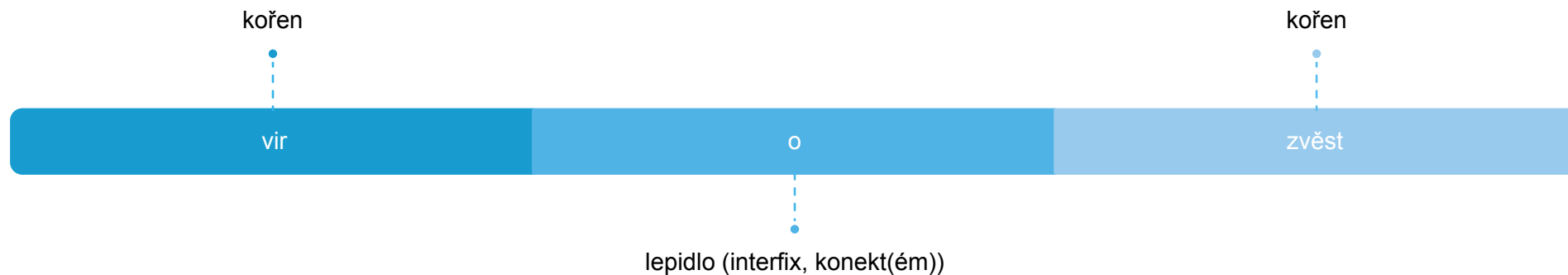
HAUSER

- Prof. Hauser chápe obé (fundaci i motivaci) jako jeden fenomén (fundaci), který má dvě polohy:
- „Fundace má svou stránku formální a významovou.“ (Hauser, s. 101)
- Jinými slovy však hovoří o tomtéž (srv. výše). Budme si toho tedy vědomi.

ZDROJE

- Hauser, Přemysl (1986): *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN.
- Osolsobě, Klára (2017): ONOMAZIOLOGICKÁ TEORIE SLOVOTVORBY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: [https://www.czechency.org/slovník/ONOMAZIOLOGICKÁ TEORIE SLOVOTVORBY](https://www.czechency.org/slovník/ONOMAZIOLOGICKÁ%20TEORIE%20SLOVOTVORBY) (poslední přístup: 15. 4. 2020)
- Rusínová, Zdenka (2017): SLOVOTVORNÁ FUNDACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: [https://www.czechency.org/slovník/SLOVOTVORNÁ FUNDACE](https://www.czechency.org/slovník/SLOVOTVORNÁ%20FUNDACE) (poslední přístup: 15. 4. 2020)
- Rusínová, Zdenka (2017): SLOVOTVORNÁ MOTIVACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: [https://www.czechency.org/slovník/SLOVOTVORNÁ MOTIVACE](https://www.czechency.org/slovník/SLOVOTVORNÁ%20MOTIVACE) (poslední přístup: 15. 4. 2020)

BONUS: KOMPOZITUM NEBOLI SLOŽENINA

virozvěst = člověk, který předpovídal pandemii (zdroj: <https://cestina20.cz/strana/2/>, 15.04.2020)